

dossier

F. GUILLAMET

L'ahir i el frontera

Aquesta és una
obvietat que no podem
oblidar: vivim en
un país de frontera.
A l'actualitat permanent
del tema
s'hi afegeix ara
l'afluixament pregressiu
dels controls fronterers
que culminarà l'any 1993
amb la supressió de bona
part de les
funcions tradicionalment
exercides entorn de la
ratlla divisòria.
En el Treball de Redacció
d'aquest número
i en aquest dossier,
la complexa realitat
geopolítica
de la frontera
és sotmesa
a observació i anàlisi
amb una mirada
igualmente atenta al
passat històric
i a les situacions
canviants
que prefiguren
el futur immediat.

demà de la gironina

SEGUR

Presentació

JOAN NOGUÉ I FONT

El camí de Tapis a Costoja, una via de comunicació malgrat els indicadors duaners

I *n'y a pas de sujet qui revienne plus souvent sous la plume des utopistes humanitaires que la suppression des frontières* (Jean Brunhes, 1921)

Es realment una utopia la supressió de les fronteres estatals? Sembla ser que a la Comunitat Europea aquesta utopia es farà en part realitat a partir de l'entrada en vigor de l'Acta Unica. Certament, a partir de 1993 es farà efectiva la lliure circulació de les persones, dels capitals i de les mercaderies entre els Estats que avui constitueixen

ESPAGNE

la Comunitat Europea. Les actuals fronteres, per tant, deixaran de complir bona part de les seves funcions i, en aquest sentit, no és gens agosarat imaginar el trajecte Girona-Perpinyà sense cap mena d'interrupcions duaneres. No és clar, tanmateix, que això impliqui la total i definitiva supressió i desaparició de la frontera com a categoria geopolítica, per més que se n'eliminin del paisatge els seus aspectes més visibles i se'n redueixen les funcions.

Les fronteres estatals europees no desapareixeran del tot mentre cada Estat mantingui les seves actuals cotes de sobirania sobre el territori que li pertany. Val la pena no oblidar que, en última instància, aquí i arreu, la línia fronterera encercla l'espai al damunt del qual l'Estat pot exercir amb plena sobirania el seu poder.

Per altra banda, des de la perspectiva dels Estats-Nació, la frontera representa la delimitació física i simbòlica més palpable del que en podríem anomenar "espai de producció i reproducció de la identitat nacional". Ens aventurarem a afirmar, per tant, que la desaparició de les fronteres internes europees anirà en paral·lel a la producció d'una identitat nacional europea, la qual, alhora, comportarà l'establiment d'una altra frontera, que separarà Europa d'altres regions veïnes.

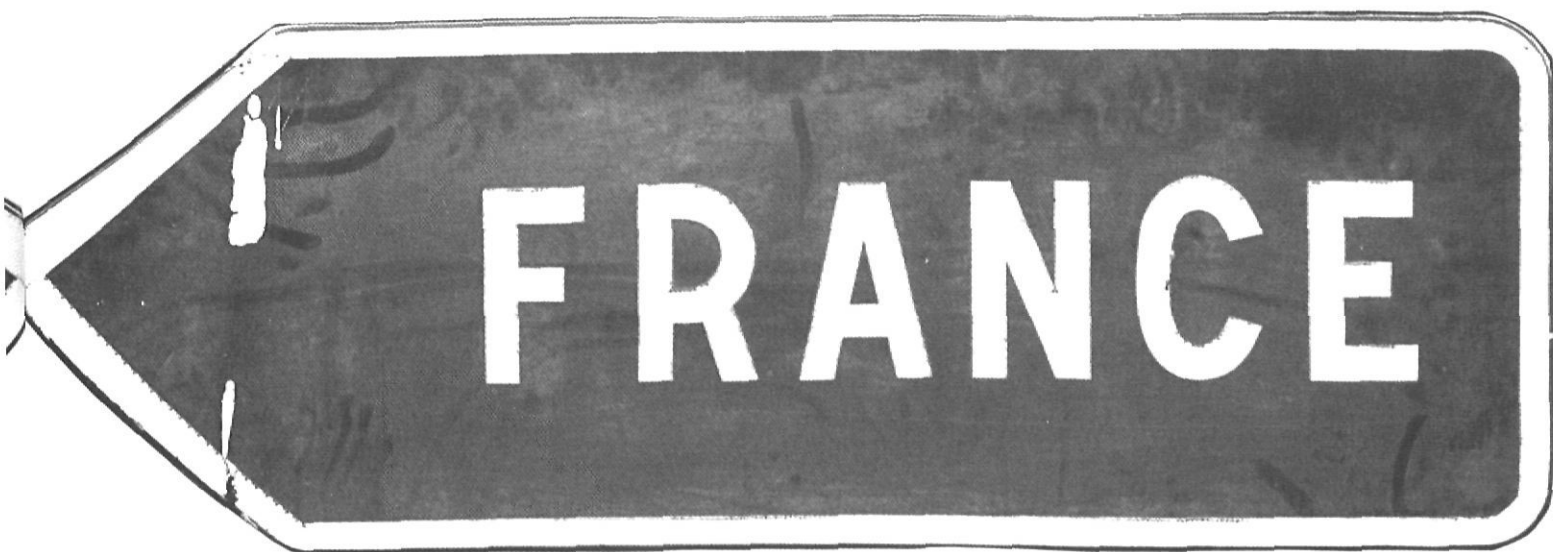
Es cert, en qualsevol cas, que l'Europa comunitària donarà ben aviat un pas de gegant en aquest llarg camí cap a la supressió real i definitiva de les fronteres estatals. Convé, però, no oblidar que Europa és una petita part

del món i que l'experiència geopolítica que s'està iniciant al Vell Continent no es repeteix en massa indrets, més aviat al contrari. Hi ha en aquests moments al món 226.000 quilòmetres de fronteres estatals terrestres, que es poden descomposar en 264 "diades" (límits comuns a dos Estats contigus), el 79% de les quals -conflictives en bona part- estan localitzades al Tercer Món.

Són aquestes fronteres "naturals" o "artificials"? En teoria, les fronteres naturals serien aquelles el traçat de les quals segueix una configuració física lineal, com un riu, una carena o una línia de costa. Es tracta, de fet, d'un concepte geopolític ben llunyà en el temps, que ha estat utilitzat políticament i de moltes maneres per part de molts Estats-Nació.

En ple segle XVII, el mateix Richelieu l'utilitzà ja com a base de la seva doctrina dels "limites naturels de la France". Més tard, seria un dels pilars fonamentals de la idea germànica del *Lebensraum*. En realitat, però, les fronteres naturals, en l'accepció geopolítica de l'expressió, no existeixen. Són els sers humans qui creen les fronteres. La natura no fa res més que oferir uns accidents físics que, en un moment determinat, poden o no adquirir el status de frontera.

Totes les fronteres són, per definició, artificials, perquè, fins i tot en el cas de la utilització d'elements físics com a línies divisòries, hom escull entre uns quants rius possibles, entre unes quantes carenes disponibles. Vet aquí, en definitiva, un fals dilema, tant

dossier

en voga entre els nacionalismes d'Estat com entre els nacionalismes subestats.

La frontera és, en definitiva, un fenomen geopolític extremadament interessant, que ha fet i farà córrer molta tinta. Aquest dossier no és res més que un petit afegitó a la ja llarga literatura escrita sobre el tema.

Es un dossier discret, que no pretén abastar la complexitat del fenomen. Es tracta, simplement, de recordar-nos, com a gironins, una realitat que sovint oblidem: vivim en una zona fronterera. Josep Clara, historiador, inicia el dossier amb una acurada reflexió històrica sobre l'origen de l'actual línia divisòria amb la Catalunya Nord. A continuació, David Comas, del Departament de Geografia de l'Estudi General de

migració pendular molt especial i poques vegades considerada a casa nostra: la dels anomenats "fronterers". En un dossier forçosament reduït com el que presentem, l'estudi de l'impacte territorial de la frontera havia de centrar-se en un sol cas, que finalment resultà ser el de Portbou-Cervera, realitzat pels geògrafs Anna Galceran i Juan Parralejo. Finalment, l'escriptor Xavier Febrés ens ofereix alguns comentaris sobre el contraban, una activitat present en tota zona fronterera. Tot plegat es complementa amb el Treball de Redacció "La mort de la frontera amenaça la Jonquera i Portbou", elaborat pels periodistes Pau Lanao, Miquel Torns i Carme Vinyoles, que el lector pot consultar en les primeres pàgines d'aquest mateix número.

Vernet i el Canigó en un bitllet espanyol dedicat a Verdaguier, motiu de polèmica a França

Girona, ens presenta els Pirineus en tant que muntanya fronterera a través del comentari bibliogràfic d'una obra excel·lent, publicada fa ben poc. Joan Becat, professor del Departament de Geografia de la Universitat de Perpinyà, ens ofereix la visió del tema des de l'altra banda de la frontera, tot apostant clarament per l'establiment d'una euroregió catalana transfronterera. Tot seguit -i novament a cura de David Comas- el dossier analitza una

Joan Nogué és professor de l'Àrea de Geografia Humana de l'Estudi General de Girona.